

STANISLAV MILOŠ

POZNÁMKY Z PRŮZKUMU KOSTELÍČKA

V září roku 2000 jsem provedl vlastní stavebněhistorický průzkum Kostelíčka.

Nejprve jsem prošel celou stavební konstrukci kostela, hlavně v půdním prostoru, kde je dosud vidět neomítnuté zdivo. Všechny zdi jsou důsledně provázány a neposkytují jediný důkaz, že by se kostel nějak přestavoval nebo rozšiřoval. Struktura zdiva z místního vápence, občas doplněného cihlami, je všude jednotná, to potvrzuje, že kostel nevznikal postupně, ale byl od základu vystaven kolem roku 1595, což je letopočet vytesaný do kamenného kříže, který je dnes zazděn v zadní stěně presbytáře. Kříž byl údajně původně umístěn na štítu budovy a kolem roku 1804 spadl, je mimochodem zvláštní, že po pádu z výšky zůstal celý, případně že naši předkové vynaložili tolik úsilí, že rozbitý kříž dali znovu dohromady.

Také se nikde neobjevují armoovaná pískovcová nároží typická pro pozdně gotické stavby. Názory některých badatelů, kteří vyslovili domněnku, že kostel byl postaven v období pozdní gotiky, jsou tedy určitě mylné.

Jedině sakristie na levé části presbytáře, včetně dnešního schodiště na půdu, byla přistavěna později (1781). Před touto přístavbou se na půdu a ke zvonům chodilo otevřenou dřevěnou pavlačí.

V půdním prostoru jsem také zjistil, že naši předkové nebyli úplně dokonalými staviteli a i oni se dopouštěli omylů, které bylo třeba následně zakamuflovat. Když jsem si prohlížel klenby lunet, které ukončují oblouková okna v chrámové lodi, bylo mi divné, proč ještě půl metru nad klenbou je další cihlový záklenek mírně zahroceného tvaru, dokonce i s vysekanou drážkou pro klenbu lunety, jež měla být původně výše. Došlo k tomu pravděpodobně tak, že nejprve byly postaveny stěny lodi s vyššími okny zakončenými záklenky gotizujícího tvaru. Při zaklenutí lodi valenou klenbou stavitelé špatně spočítali oblouk klenby a museli ji ukončit až pod vrcholy oken, která se tak ocitla už v prostoru půdy. Chybu vyřešili tak, že do hotového okna vložili další oblouk, jímž okno snížili. Až díky tomu se dostali do správné výšky. Že se

Okno do presbytáře, zazděné při přístavbě sakristie

nejedná o žádné vylehčovací oblouky, dokazuje fakt, že původní okna mají vyomítané špalety, omítka je v nepotřebných otvorech dodnes vidět. Tato už snížená okna byla ještě znovu snížena při novogotické úpravě do podoby, jak ji vidíme dnes.

To dokazuje, že chrámová loď byla zaklenuta současně se stavbou celého objektu a nemohla tedy být původně ukončena plochým stropem, jak uvádějí někteří badatelé. Kdyby tomu tak bylo, musely by se zachovat v půdním prostoru kapsy po stropních trámech a zdivo nad dnešní klenbou by bylo omítnuté. Těžko uvěřit, že naši předkové tuto omítku tak důkladně osekali, že po ní nezůstala sebemenší stopa.

Je ovšem zajímavé, že stavitel změnil – zřejmě v průběhu stavby – tvar dodatečně snížených oken z mírně zahroceného na kulatý, který více odpovídá renesanční architektuře.

Při podrobnějším pohledu na hlavní vstupní portál vidíme další estetickou nedokonalost, k níž při stavbě kostela došlo. Kameník zřejmě špatně měřil, takže vrchol římsy portálu se dostal o 20 cm pod ústupek zdiva, který tvoří římsu v čelní fasádě. Aby tyto dvě římsy výškově srovnal, vložil mezi vrchol oblouku a římsu pískovcové kostky. Tato nouzová úprava portál nepoměrně zvýšila. Později portál ještě zvýšil klasicistní nástavec s letopočtem 1781.

Při sondě, kterou jsem chtěl zachytit základovou spáru zdiva presbytáře, jsem zjistil velice mělké založení této části stavby na původní jílovité položí. Toto nepřiliš důkladné založení se základy hlubokými sotva 40 cm je také typické pouze pro renesanční stavby. Navíc jsem

foto Stanislav Miloš

Jedno ze šesti velkých oken chrámové lodi – původní záklenek přesahující klenbu lunety

v hloubce 45 cm objevil kostru člověka, který byl pohřben těsně podél základu zadní zdi presbytáře, zčásti spíš ještě pod ním. Z toho je zřejmé, že onen člověk byl na tomto místě pohřben ještě před stavbou dnešního kostela. Fakt, že je pohřben tak mělce, se dá vysvětlit tím, že terén hřbitova, kde jsou pohřby doloženy už v 15. století (1492), byl podstatně výše a mírně se svažoval. Při stavbě nového kostela se terén musel vybrat, až se dostal na úroveň dnešních základů. Vzadu za kostelem to dělá až metrový rozdíl, takže nebožtík byl původně pochován v běžné hloubce asi půldruhého metru. Za hlavou nebožtíka byly nalezeny silně zkorodované kovové hřeby, snad z rakve. V zásypu kolem základů byly ještě nalezeny zbytky režných prejzů, které se v renesančních Hranicích běžně používaly.

Dodatečně jsem v Pamětní knize farnosti hranické objevil záznam o průzkumných pracích zaměřených na objasnění základových poměrů Kostelíčka, které byly provedeny v říjnu 1987 v souvislosti s rekonstrukcí kostela. Byly vykopány čtyři průzkumné sondy:

1. sonda byla vykopána za presbytářem a ve shodě s mým průzkumem byla zjištěna základová spára v hloubce pouhých 35 cm
2. sonda byla po levé straně hlavního vchodu, bylo zjištěno, že základová spára se nachází v hloubce 170 cm pod úrovní terénu, zdivo je kamenné a v hloubce 65 cm tvoří ústupek o 15 cm
3. sonda byla u pravého rohového pilíře u hlavního vchodu a základová spára byla zjištěna v hloubce 145 cm, zdivo je kamenné a v hloubce 40 cm se rozšiřuje o 45 cm.
4. sonda byla napravo v posledním poli lodi kostela za pilířem za bočním vchodem, bylo zjištěno, že základová spára je v hloubce 90 cm, zdivo opět kamenné ovšem bez rozšíření.

foto Stanislav Miloš

Kostlivec pod základy presbytáře*Portál prodloužený v horní části řadou pískovcových kostek*

Ve všech sondách byly nalezeny lidské kosti, což potvrzuje, že v místech základů dnešního kostela byl hřbitov a původní starší objekt musel být celkově menší. Více bychom se o něm snad dozvěděli, pokud by byl proveden průzkum pod dlažbou nynější stavby.

Dále jsem prováděl několik drobných sond kolem zdí kostela. Asi 10 cm pod dnešním terénem jsem zachytil původní oblázkovou dlažbu, která tvořila asi metr široký chodník kolem celého kostela. Dnes se na jeho místě nacházejí záhony a kolem budovy kostela obíhá moderní betonový lem o šířce 40 cm, průchod kolem objektu je možný po nové komunikaci dále od kostela.